

CENTRĀLĀ STATISTIKAS PĀRVALDE

**Eiropas Statistikas prakses kodeksa prasību ievērošana
statistikas iestādēs, kas nodrošina Eiropas statistiku**

2018. gadā aktualizēto pašvērtējumu

KOPSAVILKUMS

Rīga, 2018

Ievads

Latvijā ir izveidota Oficiālās statistikas sistēma (turpmāk – OSS), kas darbojas saskaņā ar Statistikas likumu. To veido valsts institūcijas, kas nodrošina oficiālo statistiku (turpmāk - Statistikas iestādes) un Statistikas padome. OSS vadošā iestāde un Eiropas statistikas kontaktpunkts Latvijā ir Centrālā statistikas pārvalde (turpmāk – CSP), kas koordinē oficiālās statistikas nodrošināšanas darbības un palīdz Statistikas iestādēm, izdodot rīkojumus, sniedzot norādījumus un konsultācijas.

Ar mērķi nodrošināt Latvijas, Eiropas un starptautiskās politikas veidotājus un sabiedrību ar kvalitatīvu oficiālo statistiku un panākt, ka OSS tiek piemēroti un ievēroti vienoti principi un prasības, CSP ir noteikusi vienotas **vispārīgās kvalitātes prasības** Statistikas iestādēm, attiecinot **Eiropas Statistikas prakses kodeksu**^{1,2} (turpmāk – Prakses kodekss). Vispārīgās kvalitātes prasības skaidrotas Prakses kodeksa piemērošanas **rokasgrāmatā**³.

CSP ir apzinājusi, kā Prakses kodeksa prasības tiek ievērotas **Statistikas iestādēs, kas nodrošina Eiropas statistiku**, veicot uz pašvērtējumiem balstītu anketēšanu un apkopojot rezultātus. CSP katrai Statistikas iestādei ir sagatavojusi individuālu dokumentu par iestādes stiprajām un vājajām pusēm attiecībā uz vispārīgo kvalitātes prasību ievērošanu, kā arī nepieciešamajiem uzlabojumiem. Tāpat CSP ir sagatavojusi rezultātu kopsavilkumu⁴, kuru CSP izmanto(s) OSS attīstības pasākumu plānošanai un dažādu atskaišu un ziņojumu sagatavošanai par Latvijas OSS atbilstību Prakses kodeksa un citu starptautisku standartu prasībām.

¹ Prakses kodekss nosaka vispārīgos principus attiecībā uz Eiropas statistikas izstrādi, sagatavošanu un izplatīšanu. Principi sadalīti trīs nodaļās: institucionālā sistēma, oficiālās statistikas procesi, oficiālās statistikas rezultāti.

Prakses kodeksa aktuālā versija, kas apstiprināta 2017. gada nogalē:

https://www.csb.gov.lv/sites/default/files/dokumenti/Oficiala_statistika/CoP_2018_LV.pdf

² 2017. gada un 2018. gada Statistikas iestāžu vērtēšana tika veikta balstoties uz 2011. gadā pieņemto Prakses kodeksa versiju: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-32-11-955>

³ http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/dokumenti/esp_k_piemosanas_rokasgramata.pdf

⁴ <https://www.csb.gov.lv/lv/dokumenti/oficialas-statistikas-sistema/kvalitates-prasibas/atbilstiba>

2018. gadā aktualizēto pašvērtējumu kopsavilkums

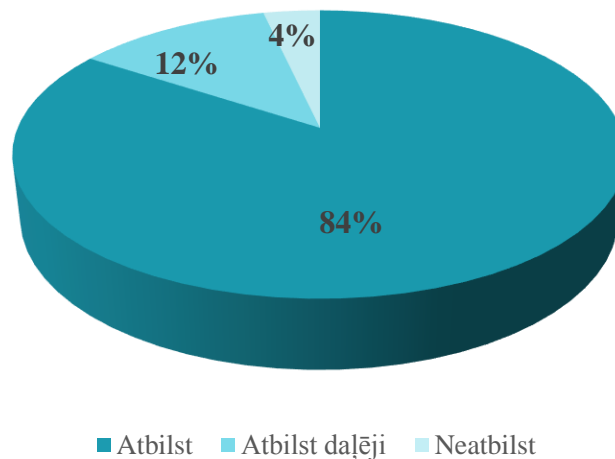
Pašvērtējumu kopsavilkumā iekļautas 8 Statistikas iestādes, kas nodrošināja Eiropas oficiālo statistiku 2017. un 2018. gadā – Agroresursu un ekonomikas institūts, Nacionālais veselības dienests, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, Slimību profilakses un kontroles centrs, Valsts augu aizsardzības dienests, Valsts robežsardze, VSIA "Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs" un Zemkopības ministrija.

Šo Statistikas iestāžu atbilstība Prakses kodeksa principiem tika novērtēta 2017. gadā, apkopojot pašvērtējumu rezultātus par atbilstību katra principa rādītāju prasībām un veicot to analīzi. 2018.gadā tika veikta pašvērtējumu rezultātu aktualizēšana un precizēšana, tostarp, ņemot vērā Statistikas iestāžu ieviestās uzlabojumu darbības.

Statistikas iestāžu atbilstība Prakses kodeksa prasībām tika aprēķināta, ņemot vērā tikai tās rādītāju prasības, kas uz šīm iestādēm ir attiecināmas. 2018. gada apkopotie pašvērtējumu rezultāti liecina, ka uz Statistikas iestādēm ir attiecināmas vidēji 72% no visām (100%) pašnovērtējuma anketā minētajām rādītāju prasībām. Daudzas prasības uz Statistikas iestādēm neattiecas, jo iestādes neveic konkrēto darbību, piemēram, neveic datu vākšanu no respondentiem primāri statistikas mērķiem, neveido izlases u.c. No uz Statistikas iestādēm attiecināmajām prasībām, pilnā apjomā ir ieviestas vairāk nekā četras piektdaļas (skatīt 1. attēlu).

1. attēls

Statistikas iestāžu, kas nodrošina Eiropas statistiku, atbilstība Prakses kodeksa prasībām 2018. gadā

Statistikas iestāžu **atbilstības līmenis vērtējams kā AUGSTS⁵** attiecībā uz Prakses kodeksa 11 principiem (no 15) (skatīt 2. attēlu):

P2⁶ Datu vākšanas pilnvarojums (100%)⁷. Pilnvarojums Statistikas iestādēm vākt statistiku ir juridiski noteikts Statistikas likumā. Valsts iestādes, uzņēmumi un mājsaimniecības pēc statistikas iestāžu pieprasījuma sagatavo un sniedz datus oficiālās statistikas vajadzībām.

P9 Pārmērīga sloga neradīšana respondentiem (100%). Visās Statistikas iestādēs, kas statistikas nodrošināšanas procesā veic apsekojumus, respondentu slogs tiek izlīdzināts un ir samērojams ar lietotāju vajadzībām. Sagatavojamās Eiropas statistikas apjoms un detalizācija atbilst saistošajiem Eiropas normatīvajiem aktiem, un pārsniedz prasības tikai gadījumos, kad to paredz Latvijas normatīvie akti nacionālo statistikas un administratīvo vajadzību nodrošināšanai. Statistikas iestādes, kas veic apsekojumus, nosaka pasākumus respondentu sloga samazināšanai, tai skaitā, ievieš elektronisko datu iesniegšanu. Statistikas iestādes pēc iespējas izmanto administratīvo datu avotus un koplieto datus ar citām Statistikas iestādēm.

P10 Izmaksu efektivitāte (100%). Visas Statistikas iestādes, kas spēj nošķirt Eiropas oficiālās statistikas nodrošināšanas procesus no administratīvo funkciju izpildes, plāno un uzskaita statistikas nodrošināšanai izlietos resursus. Statistikas nodrošināšanā iestādes pēc iespējas izmanto piemērotas informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, paaugstinot resursu izmantošanas efektivitāti. Pieejamo resursu ietvaros, iestādes statistikas sagatavošanas procesā ievieš standartizētus risinājumus, kā arī īsteno pasākumus atbilstošo administratīvo datu izmantošanai, noslēdzot vienošanos ar datu avotu pārziņiem.

P12 Precizitāte un ticamība (100%). Statistikas iestādes regulāri pārbauda un novērtē ieejas datus, starpposma un galīgos rezultātus, analizē un dokumentē atklātās kļūdas un pārskatītos datus.

P7 Pamatota metodoloģija (99%), P8 Piemērotas statistikas metodes (99%). Sagatavojot Eiropas statistiku, Statistikas iestādes izmanto pamatotu metodoloģiju, atbilstoši saistošo normatīvo aktu prasībām un *Eurostat* vadlīnijām, kā arī lieto piemērotas statistikas metodes. Statistikas iestādes regulāri uzrauga un pēc nepieciešamības pārskata datu iegūšanas, analīzes un labošanas procesus. Iestādes pēc iespējas nodrošina nepieciešamās apmācības statistikā nodarbinātajiem darbiniekiem, un, vajadzību gadījumā (piemēram, izstrādājot jaunu metodoloģiju) sadarbojas ar zinātniekiem.

P14 Saskaņotība un salīdzināmība (98%). Piemērojot Eiropas standartus attiecībā uz aptvērumu, definīcijām un klasifikācijām, Statistikas iestādes nodrošina Eiropas statistikas laikkrindas, veicinot dažāda periodiskuma un atšķirīgas metodoloģijas rezultātā iegūtās statistikas salīdzināmību. Iestādes, pēc iespējas, piedalās informācijas apmaiņā ar *Eurostat* un citiem Eiropas statistikas sistēmas dalībniekiem, piemēram, apmeklējot darba grupas par attiecīgo statistikas tēmu. Ne visas Statistikas iestādes spēj nodrošināt dalību *Eurostat* projektos par saistošo statistikas tēmu, jo trūkst pieredzes vai projekta veiksmīgai īstenošanai nepieciešamo resursu.

⁵ Statistikas iestāžu atbilstības līmeni vērtē kā AUGSTU, ja no visām uz statistikas iestādēm attiecināmajām principa prasībām vērtējuma *Atbilst* īpatsvars ir robežās no 81%-100%.

⁶ P – Prakses kodeksa princips.

⁷ Iekavās norādīta vidējā atbilstība attiecīgajam principam Statistikas iestādēs.

P1 Profesionālā neatkarība (91%). Statistikas iestādes nodrošina statistikas jomas profesionālo neatkarību no citām politiskām, reglamentējošām vai pārvaldes institūcijām vai struktūrām. Lai statistika tiktu plānota, sagatavota un izplatīta neatkarīgā veidā, atbildība par statistikas nodrošināšanu tiek deleģēta ar iestādes iekšējiem normatīvajiem aktiem (piemēram, struktūrvienības reglamenti, amatu apraksti). Tomēr lielākā daļa Statistikas iestāžu pilnā apmērā neizpilda prasību par oficiālās statistikas izplatīšanu atsevišķi no politiska un administratīva rakstura paziņojumiem. Dažas iestādes sagatavoto statistiku npublicē vai publicē gada publisko pārskatu ietvaros, kā arī nenodrošina, ka statistika ir skaidri identificējama kā oficiālā statistika.

P5 Statistiskā konfidencialitāte (87%). Attiecībā uz datu aizsardzību un konfidencialitāti, Statistikas iestādes ievēro Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti, Personas datu apstrādes un Informācijas atklātības likuma prasības, Statistikas likumu un citus statistikas jomas vai iestādes darbības nozares normatīvos aktus. Visās Statistikas iestādēs ir ieviesti pasākumi informācijas, tostarp statistikas datubāžu, fiziskai un loģiskai aizsardzībai. Statistikas iestādēs, uz kurām ir attiecināmas statistiskās konfidencialitātes prasības, statistikas nodrošināšanā iesaistītie darbinieki, uzsākot darba attiecības, parakstās par konfidencialitātes ievērošanu, bet neparaksta apliecinājumu par statistiskās konfidencialitātes ievērošanu statistikas nodrošināšanā. Iestādes nenodrošina publiski pieejamu informāciju par statistiskās konfidencialitātes principu ievērošanu statistikas nodrošināšanā.

P11 Oficiālā statistika atbilst lietotāju vajadzībām (86%). Visas Statistikas iestādes konsultējas ar galveno Eiropas statistikas pieprasītāju un lietotāju – *Eurostat*, un sagatavo statistiku atbilstoši tā prasībām. Statistikas iestādes, kas ir atbildīgas par attiecīgo nozari Latvijā un nodrošina nacionālo statistiku saistošajā jomā, pārsvarā pēta un analizē nacionālo statistikas lietotāju vajadzības, tomēr reti veic lietotāju apmierinātības novērtējumu. *Eurostat* un nacionālo lietotāju vajadzības iestādes atspoguļo Oficiālās statistikas programmā.

P3 Resursu pietiekamība (85%). Statistikas iestādes Eiropas oficiālo statistiku nodrošina pieejamo resursu ietvaros, tās apjomu un detalizācijas pakāpi samērojot ar lietotāju vajadzībām. Dažās iestādēs ir nepietiekoši cilvēku un/vai finanšu un tehnoloģiskie resursi oficiālās statistikas procesa efektīvizēšanai un rīku uzlabošanai. Plānojot jaunas statistikas nodrošināšanu, Statistikas iestādes novērtē paredzamās izmaksas, bet ne vienmēr iestādēs ir ieviesta vienota izmaksu novērtēšanas procedūra. Ne visām Statistikas iestādēm ir iespēja pārtraukt kādas Eiropas statistikas nodrošināšanu vai samazināt datu apjomu, jo statistika tiek nodrošināta, izpildot tiesību aktos noteiktās prasības.

Statistikas iestāžu **atbilstības līmenis vērtējams kā VIDĒJS⁸** attiecībā uz Prakses kodeksa 2 principiem (no 15) (skatīt 2. attēlu):

P4 Kvalitātes saistības (75%). Statistikas iestādes praksē uzrauga un veicina statistikas sagatavošanas procesa kvalitāti, izveidojot organizatorisko struktūru un izmantojot atbilstošus rīkus kvalitātes pārvaldībai. Statistikas iestādēs pastāv procedūras kvalitātes uzraudzībai oficiālās statistikas nodrošināšanas procesā, ko ievēro par statistiku atbildīgie darbinieki. Statistikas produktu kvalitāte tiek regulāri uzraudzīta, pārbaudot statistikas rezultātus, kā arī, vajadzības

⁸ Statistikas iestāžu atbilstības līmeni vērtē kā VIDĒJU, ja no visām uz statistikas iestādēm attiecināmajām principa prasībām vērtējuma *Atbilst* īpatsvars ir robežās no 51%-80%.

gadījumā, piesaistot ārējos ekspertus. Statistikas iestādēs nav izstrādāta un to tīmekļvietnēs nav publicēta apņemšanās nodrošināt kvalitatīvu statistiku.

P6 Neitralitāte un objektivitāte (57%). Statistikas iestādes oficiālo statistiku sagatavo objektīvi un profesionāli, datu avotus un statistikas metodes izvēloties saskaņā ar statistikas apsvērumiem (statistikas jomas standartiem, statistikas metodoloģiskajās zināšanās un pieredzē balstītiem lēmumiem). Statistikas iestādes nepieļauj statistikas datu noplūdi. Tomēr lielākā daļa Statistikas iestāžu publiski pieejamu informāciju par oficiālās statistikas nodrošināšanā izmantotajām metodēm un procedūrām (t.sk. izmantotajiem administratīvo datu avotiem) nenodrošina vai nodrošina daļēji. Npublicējot statistiku savā tīmekļvietnē un/vai publiski nepaziņojot plānoto statistikas publicēšanas laiku, iestādes liedz visiem Latvijas datu lietotājiem vienlaicīgu piekļuvi statistikai un nenodrošina vienlīdzīgu attieksmi.

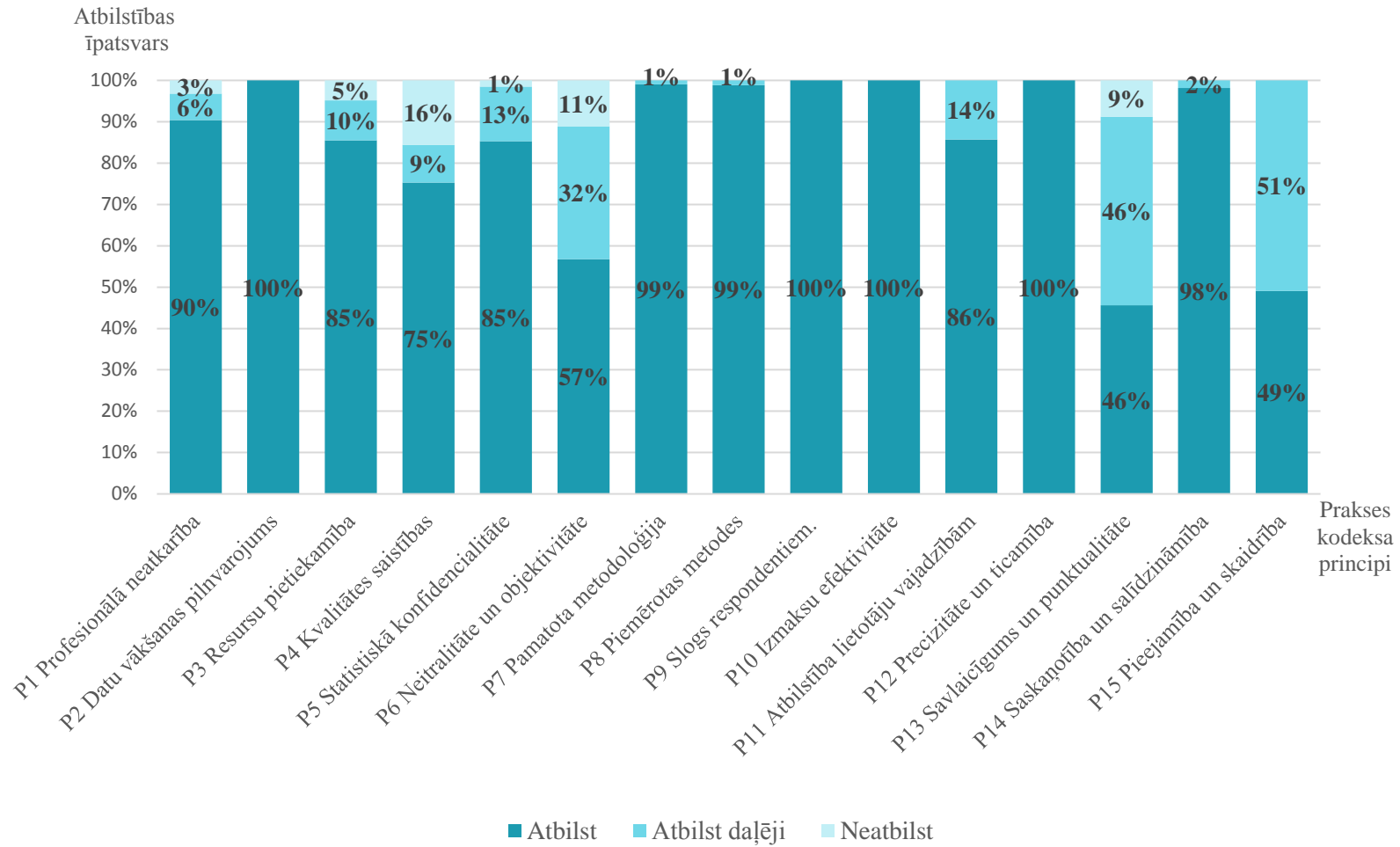
Statistikas iestāžu **atbilstības līmenis vērtējams kā ZEMS⁹** attiecībā uz Prakses kodeksa 2 principiem (no 15) (skatīt 2. attēlu):

P15 Pieejamība un skaidrība (50%). Pārsvārā Statistikas iestādes nodrošina daļēji vai nenodrošina Latvijas lietotājiem ērti pieejamu un lietojamu Eiropas statistiku. Dažas Statistikas iestādes Eiropas statistiku vai atsauci uz to savās tīmekļvietnēs npublicē, bet dažas iestādes statistiku publicē daļēji apjomā un lietotājiem turpmākai lietošanai nepiemērotā veidā, piemēram, iestādes gada publiskā pārskata ietvaros. Statistikas pareizai interpretēšanai nepieciešamos paskaidrojošos metadatus, Statistikas iestādes nodrošina daļēji vai, lielākoties, nenodrošina. Statistikas kvalitātes ziņojumus statistikas iestādes sagatavo saskaņā ar *Eurostat* pieprasījumu atbilstoši Eiropas statistikas standartam.

P13 Savlaicīgums un punktualitāte (45%). Statistikas iestādes oficiālo statistiku sagatavo un izplata termiņos, kas saskan ar Eiropas un nacionālajā līmenī noteiktajiem standartiem. Statistikas iestāžu mājaslapās lielākoties netiek publicēts statistikas izplatīšanas termiņš (publicēšanas kalendārs) un nav paziņots noteikts pulkstenlaiks oficiālās statistikas publicēšanai. Attiecīgi, ja Statistikas iestādē ir novirzes no statistikas publicēšanas kalendāra, lietotājiem tās netiek publiski paziņotas un izskaidrotas, kā arī netiek publiski paziņoti jauni publicēšanas termiņi. Informācija par Eiropas statistikas publicēšanas termiņiem un veidu lietotājiem pārsvārā ir pieejama tikai CSP mājaslapā publicētajā Oficiālās statistikas programmas pavaddokumentā.

⁹ Statistikas iestāžu atbilstības līmeni vērtē kā ZEMU, ja no visām uz statistikas iestādēm attiecināmajām principa prasībām vērtējuma *Atbilst* īpatsvars ir robežās no 0%-50%.

**Statistikas iestāžu, kas nodrošina Eiropas statistiku, atbilstība
Prakses kodeksa principu prasībām 2018. gadā, %**

UZLABOJUMU DARBĪBAS neatbilstību novēršanai

Nepilnības, kas saistītas ar statistiskās informācijas publicēšanas nodrošināšanu (P13, P6, P15, P1), **tiks novērstas ieviešot oficiālās statistikas portālu**, kurā sākot ar 2020. gadu Statistikas iestādes publicēs oficiālo statistiku un saistītos paskaidrojošos metadatus.

Lai sniegtu iespēju statistikas iestādēm novērst neatbilstību par apņemšanos nodrošināt kvalitatīvu oficiālo statistiku (P4), CSP ir **izstrādājusi Oficiālās statistikas sistēmas Kvalitātes politiku (turpmāk – OSS kvalitātes politika) un saprašanās memorandu par OSS kvalitātes politikas ieviešanu**. CSP aicina Statistikas iestādes pievienoties Memorandam. Nopublicējot OSS Kvalitātes politiku (vai saiti uz to) iestādes mājaslapā, Statistikas iestāde izpildītu Prakses kodeksa 4.1. rādītāja prasību par izstrādātu un publiski pieejamu kvalitātes politiku statistikas nodrošināšanā.

Pārējo neatbilstību novēršanai **Statistikas iestādēm jānosaka uzlabojumu darbības un grafiks to ieviešanai**, un jāinformē par to CSP.

Saziņai ar CSP aicinām izmantot e-pastu oficiala.statistika@csb.gov.lv.